

АЦИМСИ Центар за родне студије

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију 21.6.2018. године. Сенат Универзитета у Новом Саду.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проф. др Невена Петрушић, редовна професорка за ужу научну област грађанскоправо, 2006, Правни факултет, Универзитет у Нишу (председница комисије) - Проф. др Владислава Гордић Петковић, редовна професорка за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност, 2008, Филозофски факултет, Универзитета у Новом Саду, (чланица комисије) - Др Адриана Захаријевић, доценткиња, гостујућа професорка, АЦИМСИ Центар за родне студије Универзитета у Новом Саду (чланицакомисије) - Проф. др Ивана Милојевић, гостујућа професорка, АЦИМСИ Центар за родне студије Универзитета у Новом Саду (чланица комисије)
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Зорана (Бојане) Антонијевић</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 21.05.1970. Кикинда, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив: Факултет за економију, финансије и администрацију, Европске интеграције, јавне политике и управа, мастер менаџер, „Реформа јавне управе у Аутономној покрајини Војводини као изазов европских интеграција“</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2010. Родне студије</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:</p> <p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<p>Уродњавање јавних политика у Србији 2000-2014: политике подршке породици у контексту европских интеграција</p>

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са знаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикана и сл.

У раду се испитују начини на које су државне, односно јавне политике и закони у Србији од 2000-2014 регулисали родне односе у приватној сфери, пре свега у домену породичног живота, и на који начин те интервенције доприносе родној равноправности, односно смањењу родне дискриминације.

Докторска дисертација је написана на 318 страна. Састоји се од Увода, четири поглавља, закључка, и прегледа литературе, укључујући и преглед интернет страница. Поред тога, садржи и Захвалницу, Садржај, Кључне документацијске информације на српском и енглеском језику, Образац за обраду докумената, списак стратегија, закона и законских иницијатива, као и списак друге анализиране грађе. У раду је садржано и 12 табела, чији је преглед дат на почетку рада.

Прво поглавље „Увод“ (14-34) разрађено је у више потпоглавља: „Лично, политичко и теоријско позиционирање“ (14-19), „Циљ рада, основна хипотеза и истраживачка питања“ (20-27), и „Преглед садржаја тезе по поглављима“ (28-35). Друго поглавље „Методологија“ (36-59) структурирано је на следећи начин: „Феминистичка дискурзивна анализа јавних политика“ (36-50), где се даје преглед „Критичке анализе оквира“ (44-46) и „Критичке анализе дискурса“ (47-50), „Грађа“ (53-59) и „Неке методолошка питања и недоумице“ (53-59). Треће поглавље даје детаљан преглед теоријског оквира коришћеног у дисертацији (60-99) и састоји се од следећих потпоглавља: „Феминистичка критика поделе на приватно и јавно“ (60-71), „Феминистички концепт државе благостања“ (72-84), и „Концептуализација политика родне равноправности“ (85-99), потпоглавље даље подељено на следеће делове: „Феминистички концепти политика родне равноправности“ (85-92), „Интерсекционалност“ (93-94) и „Критичке студије маскулинитета“ (95-99). Четврто поглавље бави се проблематиком „Европеизације родних режима на полупериферији“ (100-165) и укључује следећа потпоглавља: „Ородњавање европског пројекта: историја, теорија и пракса“ (102-117), „Род и политика придруживања Европској унији“ (118-123) и „Државни феминизам, европеизација и род на полупериферији“ (124-165). Пето поглавље „Уобличавање политика подршке породици у Србији 2000-2014“ (166-257) структурирано је на следећи начин: „Садржај и дефиниција политика подршке породици“ (166-177), „Дискурзивне праксе и уобличавање политика подршке породици у Србији од 2000. до 2014.“ (178-257), где се даље анализира следећа специфична проблематика: „Материнство и родитељство“ (180-207), „Усклађивање пословног и приватног живота“ (208-234) и „Комодификација неге“ (235-257). „Прилози“ (273-281) укључују: „Образац за обраду документа“ (Прилог 1) (273-274), „Анализирана грађа: стратегије, закони и законске иницијативе“ (Прилог 2) (275-278) и „Остала анализирана грађа: предлози, анализе, протестна писма, парламентарне расправе, материјали са радионица и конференција (листе учесница/ка, агенде, платформе, закључци“ (Прилог 3) (279-281). Закључни део дисертације укључује преглед „Литературе“ (282-311) и „Интернет страница“ (312-318).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У *Уводу* је на детаљан начин описан контекст и значај истраживања. Презцизно је утврђен задатак дисертације, који се огледа у истраживању могућих метода разумевања и документовања стратегија промене у области политика подршке породици у Србији, датим историјским, политичким, друштвеним и географским околностима. Те околности се строго везују за концепт полупериферије. Јасно је одређен и крајњи циљ истраживања: да се у специфичном научном пољу родних студија произведе практично примењиво знање које треба да доведе до промене институционалних пракси, уз значајну претпоставку да анализа родно праведних модела државе благостања није могућа без разумевања и интегрисања политике подршке породици.

Истраживање се руководи дефинисањем услова и мерила за примену стратегије уродњавања на јавне политике, а анализа се изводи на постојећем корпусу текстова закона и стратегија које се односе на политику подршке породици.

Основна хипотеза дисертације је да трансформативни потенцијал политика подршке породици на родне односе у контексту европских интеграција остаје неискоришћен и да је уродњавање јавних политика подршке породици и њихово спровођење у служби ретрадиционализације, а не модернизације друштва у Србији, што доприноси даљој родној дискриминацији жена како у приватној тако и јавној сфери. У сврхе даље разраде основне хипотезе, дисертација детаљно разматра следећа истраживачка питања: (1) на који начин и са каквим последицама процес придруживања Европској унији, као и паралелни процеси транзиције и глобализације утичу на креирање политика подршке породици, (2) који су неопходни услови/критеријуми како би уродњавање јавних политика подршке породици било трансформативно по родне односе и режиме, и какви су ти услови у Србији у односу на услове који су описани у литератури о уродњавању на европском и светском нивоу, те (3) како се применом интерсекционалне анализе, као и критичких студија маскулинитета, може подржати процес уродњавања и грађења мрежа солидарности и подршке у процесу креирања политика подршке породици.

Друго поглавље дисертације нуди темељан преглед коришћених методологија. У анализи правних и стратешких докумената којима се регулишу политике подршке породици, примењена је феминистичка анализа политика која се ослања на методе критичке анализе дискурса и критичке анализе оквира. Додату вредност овом раду пружа чињеница, наглашена у самој дисертацији, да је кандидаткиња била непосредна учесница у настајању и конципирању текстова који су предмет анализе.

Целина 2.1 пажљиво уводи кључне појмове и релевантне прегледе анализа у синхронијској и дијахронијској равни. Постепена анализа развоја идеје и анализе јавних политика, а потом и развоја њихових феминистичких анализа, упућује такође на одређење за назначене методе: да би се разумело зашто се уводе одређене политике, неопходно је аналитички приступити средишњем проблему моћи, који се увек осведочује у дискурзивној равни – дефинисањем сфере политичког, односно дефинисањем шта њој не припада и шта се из ње „може“ искључити. Изабране методологије говоре и о приступу који кандидаткиња заступа и примењује: појаве се

посматрају у контексту, односно у вишестрано одређеном оквиру, као процес, а не као низ датости. У овој целини се успешно образлаже и опредељење за метод студије случаја. Целина 2.2 представља грађу на коју се изабрана методологија примењује, а целина 2.3 назначује проблеме с којим се један овако амбициозан подухват нужно морао суочити. С обзиром на циљ ове дисертације, примену најбољих јавних политика у Србији, и методологију која се заснива на моћи дискурса, похвална је ауторефлексивна кандидаткиње о пољу „локализовања“ знања, језика, појмовне апаратуре, које се нипошто не може свести на преводилачке изборе, већ захтева и замашан теоријски захват и практичну свест о потоњој употребљивости изабраних решења.

Треће поглавље представља теоријски оквир рада у којем се критички преиспитује подела на приватно и јавно. Ова подела је не само окосница читаве феминистичке политичке теорије, већ представља нужан оквир за тумачење основног проблема дисертације: односа „неполитичког“ и политичког, породице као парадигме приватног, приватног као простора женског и простора који је историјски био третиран као изузет из надлежности државе.

У целини 3.1 полази се од дефинисања сложеног појма грађанства који спаја наведене проблеме и у феминистичкој теорији је већ неколико деценија у средишту расправе о приватном и јавном, посебно у либералном кључу. Пажљиво се разматра двоструки захтев за улазак жена у јавну сферу, то јест за стицање права грађанства, и за редефинисање приватне сфере (и то из некад неусагласивих перспектива женског искуства). Тај се захтев посебно пропитује кроз допринос трију политички различитих теорија: Керол Пејтмен, Сузан Молер Окин и Ненси Фрејзер. Избор ових теоретичарки и начин на који се оне представљају у дисертацији није само теоријски опортун; он говори и о разумевању кандидаткиње о томе шта су неопходне теоријске алатке у пракси, и о томе како теоријско мишљење о политици треба да се уродни да би било одиста практично. У целини 3.2 се разрађује феминистички концепт државе благостања, као логичан наставак разраде релевантних појмова социјалног грађанства (по правилу занемареног у либералним обрадама дихотомије приватно/јавно), и социјалне неге. У њему се такође одређује теоријско тежиште за разраду локалних јавних политика (погл. 4 и 5): модел универзалног неговатеља/ице. Најзад, целина 3.3 на плодотворан начин показује проблеме, често међусобно укрштене, који се испостављају и пред истраживачице трансформативног модела ородњавања јавних политика у сврху остварења државе благостања, и пред оне који их у пракси примењују, указујући истовремено на међусобан утицај праксе и теорије у овој области.

Четврто поглавље, насловљено „Европеизација родних режима на полупериферији“, усредсређује се на „локализовање“ родних политика Европске уније (европеизацију) у земљама кандидатима за приступ ЕУ, где се под локализацијом мисли на институционалне и дискурзивне механизме условљене хијерархијским односом центра и периферија. Поглавље је подељено у три целине. Прва, 4.1. разматра устројство и механизме Европске уније, с посебним нагласком на њену социјалну политику и, у оквиру тога, политике родне равноправности (уз преглед најважнијих чланова у оснивачким уговорима о ЕУ, те најважнијих директива ЕУ). У овој се целини налази преглед изазова с којима се суочава(ла) сама ЕУ у примени ородњавања и које се, уз бројне друге потешкоће, не могу избећи у срединама у којима се те мере само

„преписују“ (поглавље 5). У целини 4.2 разматрају се проширења Европске уније и критеријуми за придруживање, с посебним нагласком на административном капацитету, отпору бирократских структура и спором уродњавању секторских политика. Закључак ове целине је да процес придруживања има значајан утицај на родну равноправност у земљама кандидатима, јер се њиме нужно мењају политичке парадигме, што је пак посебно важно у контексту полупериферије. О томе како се стратегија уродњавања спроводи у постконфликтном и постсоцијалистичком друштву Србије као земље кандидата расправља се у целини 4.3. У овом делу дисертације уводи се прегнантан и теоријски контроверзан појам „државног феминизма“, који кандидаткиња користи да би анализирала начин на који су женски покрет и држава уобличавали институције и законодавни и стратешки оквир родне равноправности у процесу придруживања после 2000. године. Политике родне равноправности овде се посматрају као учинци односа феминистичког покрета на државу, који се показују као прилично амбивалентни: амбивалентност на страни државе долази из специфично полупериферијског оквира „фасадних демократија“, док се ни женски покрет не одређује јасно према успостављању родних механизма. Различити изазови државног феминизма обухваћени су на примеру Палићких конференција.

У за дисертацију кључном *петом поглављу* "Уобличавање политика подршке породици у Србији (2000-2014)" кандидаткиња на свеобухватан начин анализира и објашњава вишеструку функцију и комплексност политика подршке породици, доприносећи на тај начин бољем разумевању интервенција државе у приватну сферу породичних односа. У овом поглављу идентификовани су и објашњени фактори од којих зависи трансформативни потенцијал политика подршке породици на родне односе и режиме, како они на новоу дискурсу, тако и они који се тичу стратешког оквира у коме се уобличавају. Ауторка анализира различите дефиниције породице садржане у три релевантна закона Србије, указујући на појмовну конфузију и неусаглашеност, чиме на ваљан начин документује значај стратешког оквира у коме законодавац, односно доносиоци одлука нормативно уобличавају поједине сегменте политике подршке породици.

Посебну научну вредност имају три студије случаја, у оквиру којих кандидаткиња детаљно анализира дискурзивне праксе и уобличавање политика подршке породици у Србији у периоду 2000-2014.

У целини 5.2.1 *Материнство или родитељство* размотрен је, прегледно и аналитички, начин уобличавања родитељског додатка као (новчане) мере популационе политике, и то од стране различитих актера: женских организација, независних тела за људска права и доносилаца одлука, као и Уставног суда Србије. Кандидаткиња прати дебату која је вођена поводом Закона о финансијској подршци породици са децом, од времена припреме предлога закона, његових измена и допуна и оцене уставности. У теоријском смислу, ова студија случаја наслања се на питање дефинисања неге и испитивање улоге мушкараца и жена у пословима неге. Користећи метод критичке анализе оквира дебате око родитељског додатка, кандидаткиња критички сагледава на који начин су се према пронаталитетним политикама, идеолошки и вредносно, одређивали поједини актери, пружајући аргументоване увиде у разлике које су међу њима испољене у концептуализацији родитељства, односно мајчинства, као и у последица које различити концепти производе према одређеним формама породице, имајући у виду и

различите визије родне равноправности. На основу брижљиве анализе услова под којима мајке остварују право на родитељски додатак, кандидаткиња демистификује конзервативизам законодавца, како у односу на мајке, тако и у односу на очеве, и доказује да су постављени услови нормативизују и нормализују институционалну дискриминацију мајки на основу њиховог материјалног и социјалног положаја. Ослањајући се на феминистичку концепцију државе благостања, кандидаткиња аргументује став да режим родитељског додатка у српском праву не допринеси промени конзервативних родних односа и образаца у приватној сфери интимног живот, те да, у суштини кажњава, осуђује или искључује одређене групе родитеља и деце, уместо да подржи индивидуалне изборе грађана и грађанки без дискриминације на основу њиховог брачног, социјалног или родитељског статуса или рода.

У целини 5.2.2 *Усклађивање пословног и приватног живота*, кандидаткиња прати генезу развоја политике усклађивања плаћеног посла и неформалног рада у Србији после 2000. године. У овом делу рада целовито су размотрени сви елементи политике усклађивања пословног и приватног живота у Србији, из феминистичке перспективе и у контексту политика и прописа ЕУ. Непосредни предмет критичке анализе су прописи Закона о раду о заштити материнства и породилском одсуству и одсуству ради неге детета, као и мере утврђене Националном стратегијом за унапређење положаја жена и родне равноправности (2011–2015) и стратегијама запошљавања. Вредна научна сазнања пружају налази о оптерећености жена у приватној сфери у контексту снажних ефеката еманципаторске политике запошљавања жена током социјалистичког периода, као преглед ставова и захтева женских организација током првог и другог таласа транзиције у Србији. Кандидаткиња разоткрива и елаборира негативне појаве и препреке у погледу остваривања права на породилско одуство и одуство ради неге детета. У вези са тим, она нуди ваљане аргументе у прилог ставу да Закон о раду неједнако третира родитеље у контексту права на породични живот и негу детета и прави идеолошку разлику између мајчинства и очинства, спречавајући на тај начин родитеље да заједнички негују дете у првим и најважнијим месецима живота. Посебно су вредна научна објашњења разлога због којих, у актуелној структури и обиму запослености жена у Србији, преговарање родитеља о томе ко ће од њих користити одуство раде неге детета исходује одлуком да терет бриге и неге око деце понесу мајке, а не очеви. На основу целовите и свеобухватне анализе домаћих прописа, стратегија и праксе, у контексту упоредних искустава и политика и прописа ЕУ, кандидаткиња је сумирала резултате истраживања и правилно закључила да ће трансформативни потенцијал политике баланса посла и породице остати неискоришћен до год се креће у окиру постојеће визије родне равноправности, која родну неједнакост сагледава кроз призму, сличности и разлика, а не као питање односа моћи и хијерархија. Научну и практичну вредност има и добро аргументован закључак кандидаткиње да креирање мера за успостављање баланса између рада и породице треба да буде базирано на ставу да је то родни и друштвени проблем, те да примарни циљ политика мора бити промена родних односа и режима у приватној и јавној сфери, а не конкурентност привреде, предузећа и др.

Трећа студија случаја, изложена у целини 5.2.3. под насловом *Комодификација неге*, посвећена је анализи трансформације неге из приватног у јавни, економски концепт. Студија случаја је фокусирана на критичку анализу оквира политика и законских решења који стимулишу подстицајне мере запошљавања тешко запошљивих

категорија жена у пословима неге, као и на анализу дебата поводом идеје увођења плате за родитеља -неговатеља хронично болесног или детета са инвалидитетом. Такав приступ омогућио је стицање целовитог увида у друштвене и нормативне дискурзивне праксе уобличавања неге у Србији на почетку 21. века. посебно су значајна објашњења узрока и последица феминизације неге и научна разјашњења повезаности политика родне равноправности у запошљавању и политика које се тичу трансформације родних односа у неплаћеном раду (нега деце, старијих и рад у кући). Кандидаткиња је критички анализирала реформу тржишта рада и социјалних услуга у Србији, у контексту европских интеграција и усклађивање ова два сектора са политикама у ЕУ, свеобухватно сагледавајући њихову родну перспективу. На основу детаљне анализе дискурзивног уобличавања два типа социјалних услуга за новац – геронто-домаћица и родитеља-неговатеља, кандидаткиња је разоткрила процес рефамилијаризације неге, указујући на изазове у сагледавању његових последице на род и родне односе, али и на потребу интерсекционалног приступа у разумевању и права и потреба оних који негују и оних којима је нега потребна.

Базирајући своје закључке на свеобухватној анализи и интерпретацији обимне и релевантне истраживачке грађе, кандидаткиња је пружила оргиналне увиде и нове научне доказе за тезу да потенцијално трансформативне политике подршке породици могу употребљене за циљеве равноправности, али да оне, исто тако, могу (зло)употребљене за антифеминистичке и конзервативне политике „заштите жена“ и враћања њиховим традиционалним родним улогама мајки и неговатељица, као и за остваривање неолибералне капиталистичке идеологије „ефикасније“ искоришћености тржишта радне снаге. Стечена сазнања имају не само велику научну, већ и велику практичну вредност јер креаторима политика и доносиоцима одлука пружају јасне путоказе за унапређење политике подршке породици на начин који обезбеђује коришћење њеног трансформативног потенцијала и води модернизацији друштва и родних односа.

У шестом поглављу "Закључак", кандидаткиња сажето износи кључне резултате свог истраживања, сумира најзначајније идеје и предлоге, потврђује полазну хипотезу и пружа експлицитне одговоре на истраживачка питања. Закључци које у овом делу рада износи темеље се на резултатима спроведеног научног истраживања, концизно и јасно су формулисани и имају пуно научно оправдање. У овом одељку кандидаткиња је формулисала и две групе препорука: препоруке упућене креаторима политика и доносиоцима одлука на националном и на интернационалном нивоу и препоруке које се односе на родне студије и цивилно друштво. Препоруке пружају јасне путоказе за даљи рад на унапређењу политика подршке породици и корисне су смернице за промену приступа у производњи знања у оквиру родних студија.

У Прилогу 1 приказан је инструмент који је кандидаткиња користила за обраду документа. Прилози 2 и 3 дају детаљан преглед анализираних грађе: текстова закона и стратегија које се директно или индиректно односе на политику подршке породици, као што су: Национална стратегија о старењу, Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности и Акциони план за спровођење Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности за период од 2010. до 2015. године, Национална стратегија за родну равноправност за период од 2016. до 2020. године са Акционим планом за период од

2016. до 2018. године, Национална стратегија за смањење сиромаштва (2003), Национална стратегија запошљавања за период 2005–2010. године (2005), Национална стратегија запошљавања за период 2011–2020. године, Породични закон, Стратегија превенције и заштите од дискриминације, Стратегија развоја социјалне заштите, Стратегија за подстицање рађања, Устав Републике Србије, Закон о финансијској подршци породици са децом, Закон о раду, Закон о равноправности полова, Закон о социјалној заштити, Закон о забрани дискриминације и др. Дат је и списак свих релевантних европских директива, као и анализираних докумената који су коришћени у јавним дебатама поводом појединих закона и стратегија. Подаци садржани у прилозима сведоче о комплексности теме којом се кандидаткиња бавила, али и о аналитичком приступу и ширини и дубини њеног научног подухвата. Они су, истовремено, и драгоцену библиографску грађу за даља истраживања у различитим областима родних студија.

Изузетно опсежан преглед литературе још је један од значајних показатеља квалитета ове дисертације. Библиографска подлога докторске дисертације је релевантна и импозантна: обухвата преко 800 радова страних и домаћих ауторки/аутора и преко 100 извора са интернета. Кандидаткиња је у докторској дисертацији систематизовала и на ваљан начин презентовала идеје и ставове бројних домаћих и страних ауторки/аутора, демонстрирајући истовремено и властиту способност да критички преиспитује и проблематизује готове „научне истине“ и производи нова научна знања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

(M24) Антонијевић, Зорана (2018). „Производња знања и јавне политике у Србији: За и против уродњавања”. Социологија, 1/2018 (299-312). Београд: Удружење социолога Србије и Црне Горе;

(M51) Антонијевић, Зорана и Бекер, Косана (2017). „Анализа дискурса закона и стратегија у области родне равноправности и забране дискриминације”. *Темид*, 1/20, Април. (95-117). Београд: Виктимолошко друштво Србије.

(M24) Антонијевић, Зорана (2016). „Државни феминизам у Србији: Институционализација феминистичке теорије и праксе?”. Социологија, 3/ 2016 (350-371), Београд: Удружење социолога Србије и Црне Горе.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Дисертација нуди иновативан увид у процесе, институције и критеријуме које је неопходно задовољити како би се отклонила родна дискриминација у приватној и јавној сфери. Кандидаткиња је у дисертацији успела да идентификује и објасни факторе на којима се темељи трансформативни потенцијал политика подршке породици у контексту родних режима, како на нивоу дискурса, тако и на нивоу стратешког оквира у којима се формирају.

У докторској дисертације кандидаткиња је јасно показала и доказала да позитивни, односно негативни утицаји политика подршке породици на родне односе директно зависе од тога да ли су оне дискурзивно уобличене као пронаталитетне, социјалне или политике родне равноправности. Фокусирајући своја истраживања на разноврсне мере политике подршке породици, које задиру и у приватну и у јавну сферу живота, кандидаткиња је разоткрила и доказала да трансформативни потенцијал ових политика зависи од њиховог уобличавања, концептуализације и контекстуализације у датом родном режиму. С друге стране, она је, користећи метод критичке анализе оквира и анализе дискурса, идентификовала како је у политикама подршке породици уобличен проблем неге, родитељства и дискриминације жена, какве је одлике имао сам процес, ко су били кључни актери, какве су идеје заговарали и какав је био њихов утицај на креирање ових политика.

На основу резултата три студије случаја, које чине окосницу истраживачког подухвата, кандидаткиња је утврдила да је уобличавање родитељства и неге у политикама подршке породици у Србији базирано на разумевања родне равноправности као разлике, односно као специфичног искуства жена, што је основни разлог због кога се законска решења (погрешно) крећу у правцу циљаних афирмативних акција које су усмерене искључиво на жене. С друге стране, вредан допринос критичком сагледавању политика подршке родитељству пружају и разматрања последица њиховог родног и интерсекционалног слепила. У том контексту кандидаткиња је размотрила ниво партиципације различитих актера у процесу уобличавања политика подршке родитељству. Резултати овог сегмента истраживања пружају увид у ниво транспарентности самог процеса уобличавања политика, као и у ограничене могућности социјалних актера да презентују своје перспективе и буду суштински укључени у обликовање политика. Кандидаткиња доказује да су исходи таквог начина рада политике које не одражавају потребе вишеструко маргинализованих група, чиме их додатно маргинализују, доприносећи одржавању неједнакости не само на родној, већ и на класној, расној и другим основама.

Комисија сматра посебно значајним то што је разматрање кључних елемената политика подршке породици у Србији омогућило да кандидаткиња препозна њихов имитаторски однос према добрим праксама ових политика у ЕУ, и идентификује негативне последице игнорисања локалног знања о контексту и одликама актуелног родног режима у Србији, због којих политике изазивају отпоре и не доводе до промене и трансформације родних односа.

Резултати истраживања имају не само научни, већ и велики практични значај јер је кандидаткиња на основу њих формулисала прецизне и јасне препоруке намењене

креаторима политика и доносиоцима одлука на националном и интернационалном нивоу као и препоруке цивилном друштву. Најзначајнија препорука односи се на укључивање широког дијапазона актера у процес креирања политика подршке породици заснованих на родним анализама ефеката и утицаја ових политика на различите маргинализоване друштвене групе и уобличеним на начин који доприноси трансформацији родних односа и режима, а не перпетуирању неједнакости. Такође је битно поменути препоруку да институције родне равноправности морају имати адекватне људске и финансијске ресурсе како би у сарадњи са осталим актерима (родним студијама, женским организацијама, нпр.) спровеле адекватне анализе и истраживања у области уродњавања родитељства, репродуктивног рада и неге. И коначно, једна од препорука на основу резултата истраживања односи се на неопходност уважавања контекста локалног родног режима приликом формулисања и уобличавања агенде родне равноправности од стране међународних актера. Ова препорука има посебан значај у контексту европских интеграција.

Друга група препорука представља допринос даљем развијању студија родности као и цивилном друштву проистеклом из феминистичке теорије и праксе. Кандидаткиња указује на потребу критичког преиспитивања постојећег и производњи знања у локалном контексту, инсистира на повезивању знања о родности са другим академским областима, друштвеним покретима и актерима, а у циљу отварања широке јавне дебате о питањима политика подршке породици која би довела до друштвеног договора о концептуализацији репродуктивног рада, неге и родне равноправности у Србији.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња Зорана Антонијевић је целовито и свеобухватно истражила све факторе уродњавања политике подршке породици у контексту европских интеграција и правилно је интерпретирала и адекватно систематизовала и приказала резултате истраживања. Нова научна сазнања до којих је кандидаткиња дошла омогућили су да изведе правилне закључке, који дају одговор на сва постављена истраживачка питања и доказују постављену хипотезу.

Комисија даје високу оцену самом концепту и дизајну истраживања, методолошком приступу и научном доприносу које је ово интердисциплинарно истраживање пружило повећавајући фондус научног знања из области родних студија, студија јавног управљања и европских студија.

Напомена: докторска дисертација је прошла проверу оригиналности применом софтвера за детекцију плагијаризма iThenticate, који је показао да “similarity index” износи 12% (према упутству произвођача све вредности испод 15% представљају оригиналан рад)

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Текст докторске дисертације је у складу са образложењем садржаним у пријави теме и пружа одговор на сва истраживачка питања која су у пријави наведена.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Дисертација садржи адекватан увод, у коме су јасно дефинисни предмет и циљ истраживања, детаљан приказ методологије и истраживачке грађе, ваљано одређен теоријски оквир, адекватно приказне и анализирани резултате истраживања, као и научно засноване закључке и препоруке. На списку литературе налазе се све библиографске јединице које су цитиране у тексту дисертације. На основу тога, Комисија закључује да дисертација има све битне елементе које научни рад овакве врсте треба да садржи.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Кандидаткиња је, примањујући интердисциплинарни и интерсекционални приступ у истраживању, идентификовала и пружила научно објашење свих фактора од којих зависи трансформативни потенцијал политика подршке породици на родне односе у приватној и у јавној сфери, како оне на новоу дискурса, тако и оне који се тичу стратешког оквира у коме се уобличавају.

Резултати истраживања доприносе бољем научном разумевању различитих интервенција државе у приватну сферу породичних односа, у контексту глобализације,

транзиције и европеизације и актуелног родног режима у Србији. Својим истраживањем кандидаткиња је доказала да утицај политика подршке породици на родне односе директно зависи од тога да ли су оне уобличене као пронаталитетне, социјалне или политике родне равноправности, односно да ли су дискурзивно уобличене у конзервативном, односно родно трансформативном оквиру. Кандидаткиња је утврдила да у периоду који је обухваћен истраживањем трансформативни потенцијал политика подршке породици на родне односе није искоришћен и да су јавне политике подршке породици биле у служби ретрадиционализације, а не модернизације друштва и родних односа у Србији.

Важан допринос дисертације огледа се и у томе што је кандидаткиња пружила нова научна сазнања у погледу самог процеса уобличавања политика подршке породици, његове транспарентности и партиципативности, као и последица које сам процес има с аспекта уважавања потреба појединих група и превазилажења друштвених неједнакости. Обрадом обимне документационе грађе овог процеса, кандидаткиња је разоткрила како је у политикама подршке породици уобличен концепт неге и родитељства и какав утицај ови концепти имају на друштвено-економске и родне односе у Србији. Нарочито је значајан допринос кандидаткиње у откривању и разумевању негативних последица које производи недостатак интерсекционалности у уобличавању политика подршке породици, као и несагледавање локалног контекста и одлика родног режима у коме се политике спроводе.

Поред значајног продубљивања родних студија, које су у Србији и даље релативно нова дисциплина, дисертација се ослања на још два маргинализована поља истраживања, која су такође новијег датума: на студије јавног управљања и европске студије (проучавање начина на који функционишу институције и на који се стварају јавне политике; с посебним нагласком на примени у контексту Европске уније). Иако се креће у неистраженом пољу чији се проблеми испољавају и у глосару на овом језику, дисертација суверено повезује три дисциплине у духу интердисциплинарности, нудећи за наше подручје не само практично релевантан рад, већ и текст који се може разумети као мапа пута за проблеме и решења, теоријска, језичка и практична, у овом пољу. На основу свега изнетог, Комисија сматра да дисертација представља оригиналан допринос науци.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Дисертација не садржи суштинске нити формалне недостатке.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана
- да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни односно измени) или
- да се докторска дисертација одбија

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Невена Петрушић
председница комисије

Проф. др Владислава Гордић Петковић
чланица комисије

Др Адриана Захаријевић
чланица комисије

Проф. др Ивана Милојевић
менторка и чланица комисије